

पुनर्जागरण सन्देश

The Renaissance Message

वर्ष १,

अंक १,

फागुन-२०६३

यस अंकका विशेष आकर्षणहरू

१. अन्तरिम संविधानको समावेशी कोणबाट चिरफार	पृष्ठ २	५. महिला लोकतान्त्रिक सञ्जाल परियोजना: एक अवधारणा	पृष्ठ ९
२. पुनर्जागरण समाज नेपालको संक्षिप्त परिचय	पृष्ठ ४	६. अन्तरपार्टी महिला सञ्जालहरू	पृष्ठ ११
३. समावेशीकरण पृष्ठ	पृष्ठ ५	७. महिला लोकतान्त्रिक सञ्जालको विधान, २०६३ (मस्यौदा)	पृष्ठ १३
४. राष्ट्र निर्माणमा समर्पित पुनर्जागरण समाज नेपालका १२ वर्षहरू	पृष्ठ ६	८. महिला लोकतान्त्रिक सञ्जालको कार्यविधि, २०६३ (मस्यौदा)	पृष्ठ १६

अध्यक्षको पत्र

सहृदयी पाठक वृन्द,

मानिसले आफ्नै परिवेश र इतिहासबाट सबैभन्दा बढी सिक्न र समाजलाई समृद्धिको दिशामा डोच्याउन सक्छ, र यसका लागि खुल्ला मन र मस्तिष्क बोकेर अघि बढ्नुपर्छ भन्ने सन्देश युरोपमा चौधौं देखि सोह्रौं शताब्दीसम्म चलेको पुनर्जागरण आन्दोलनले दिएको थियो।

पुनर्जागरणको यही मीठो र ओजिलो नामलाई काँधमा बोकेर विकासका बहुआयामिक विधाहरूमा ज्ञान र सीप सहितका नेपाली विज्ञहरूको एउटा उत्साही टीमको रूपमा हामी २०५१ सालमा अगाडि आएका थियौं- 'पुनर्जागरण समाज नेपाल' नामक गैरसरकारी संस्थाको रूपमा।

आफ्नो १२ वर्षे इतिहास निर्माणको क्रममा पुनर्जागरण समाज नेपालले देशका विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रहरूमा जनचेतना अभिवृद्धि, गरीबी न्यूनिकरण, संस्थागत विकास, सामुदायिक संगठन निर्माण, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन र पूर्वाधार विकास, खानेपानी तथा स्वास्थ्य सरसफाई शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, बचत तथा ऋण कार्यक्रम, अनुसन्धान जस्ता कार्यहरू गरेर आफूलाई चिनाउन एकस्तरको सफलता प्राप्त गरिसकेको छ। आफ्नो जीवन यात्राकै क्रममा यस संस्थाले यसै वर्ष देखि नेपालका ५० जिल्लाहरूमा महिला लोकतान्त्रिक सञ्जाल परियोजना शुरु गरेको छ। राजनीतिक दल, तिनका भगिनी संगठनहरू र राज्य संरचनाका विभिन्न अङ्गहरूमा महिला सहभागिताको संख्या र हैसियत बृद्धि गर्ने प्रमुख उद्देश्य सहित संचालित यस परियोजनाको क्रममा जिल्ला जिल्लामा अन्तरपार्टी महिला सञ्जाल गठन तथा संचालन गर्ने कार्य अभियानकै रूपमा अघि बढिरहेको छ। यी र यस्तै कुराहरूलाई तपाईं आदरणीय पाठक समक्ष पस्कने उद्देश्य बोकेर यस

संस्थाले 'पुनर्जागरण सन्देश' (The Renaissance Message) नामको यो मुखपत्र प्रकाशनको कार्य आरम्भ गरेको छ।

पुनर्जागरण सन्देशको यो पहिलो अंकमा यस संस्थाको छोटो परिचय र यसले गरिआएका कार्यहरूको संक्षिप्त झलक दिइएको छ। महिला लोकतान्त्रिक सञ्जाल परियोजना बारे आवश्यक जानकारी सहित सञ्जालको विधान र कार्यविधिको प्रस्तावित मस्यौदालाई पनि तपाईं पाठक सहित सम्बद्ध निकायहरूसम्म पुऱ्याउन आवश्यक ठानिएको हुंदा यसमा समेटिएको छ, भने यस अघि नै गठन भईसकेका केही सञ्जालहरूलाई पनि यसभित्र अटाउने प्रयास गरिएको छ। अहिलेको जल्दोबल्दो विषयको रूपमा अगाडि आइरहेको समावेशीकरणको सवालमा केही आधारभूत जानकारी सहित नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ मा समावेशीकरणका सन्दर्भमा उल्लेख भएका कुराहरूलाई पनि प्रस्तुत गरिएको छ। अन्तरिम विधायिका संसदका सभामुख सुवास नेम्वाङद्वारा उद्घाटन गरिएको महिला लोकतान्त्रिक सञ्जाल परियोजनाको पहिलो विचार गोष्ठीलाई यस अंकको मुख्य समाचारको रूपमा स्थान दिइएको छ।

माथि उल्लेख भइसकेको छ, मुखपत्र प्रकाशनको दिशामा यो हाम्रो पहिलो प्रयास नै हो। पाठकको चाहना र वर्तमानको आवश्यकतालाई यसमा कति समेट्न सकियो? समाग्रीहरूको प्रस्तुति कति रोचक, आकर्षक, ब्यबस्थित, सूचनामूलक र मीठासपूर्ण बनाउन सकियो? मूल्याङ्कन गर्ने जिम्मा तपाईं आदरणीय पाठकहरूलाई नै छाडेका छौं। त्रैमासिक रूपमा प्रकाशन हुने यस बुलेटिनका आगामी अंकहरूका लागि यहाँहरूबाट सबैखाले सहयोगको अपेक्षा पनि गरेका छौं।

वाई.बी. थापा

अध्यक्ष

पुनर्जागरण समाज नेपाल

सम्पादन मण्डल : वाई.बी. थापा, पूर्णबहादुर चेम्जोङ, डा. बालचन्द्र मिश्र, सल्लाहकार : प्रा.डा. चैतन्य मिश्र, हरिशरण घिमिरे, सपना प्रधान मल्ल, उर्मिला अर्याल, सम्बाददाता : उषाकला राई, कृष्णभक्त राई, एकमाया थापा, इन्दिरा आले, मानबहादुर कुँवर, व्यवस्थापक : मदनबहादुर थापा, पुष्कर पोखरेल, ध्रुवराज घिमिरे, जयनारायण प्रसाद चौधरी, मुद्रक : सुनकोशी छापाखाना प्रा.लि.

पुनर्जागरण समाज नेपाल

केन्द्रीय कार्यालय

बालकोट-२, भक्तपुर

पो.ब.नं. : १०४२९, काठमाडौं, नेपाल

फोन : ००९७७-१-६६३२८२१, फ्याक्स : ००९७७-१-६६३०४८९

Email: rsn@ntc.net.np

Website : www.renaissance.org.np

अन्तरिम संविधानको समावेशी कोणबाट चिरफार

अन्तरिम विधायिका संसदका सभामुख सुभाष नेम्वाङले विगतमा पाँच प्रतिशत महिला उम्मेदवारीको कुरालाई पनि ठीक ढंगले व्यवहारमा नउतारेर राजनीतिक दलहरूबाट गंभीर गल्ती भएको बताउनुभएको छ। **महिला लोकतान्त्रिक सञ्जाल परियोजना** ले २०६३ माघ १४ गते आयोजना गरेको **“नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ : महिला सशक्तिकरण तथा समावेशीकरणका प्रावधान, कमी र कार्यान्वयनका चुनौतीहरू”** विषयक विचार गोष्ठीमा प्रमुख अतिथीको रूपमा उद्घाटन मन्त्रव्य व्यक्त गर्दै सभामुख नेम्वाङले भन्नुभयो “पाँच प्रतिशत भन्दा बढी महिला उम्मेदवार नै नउठाउने र त्यो पनि सकभर हार्ने ठाउँमा नै महिला उम्मेदवारी दिएर आधा आकाश ढाक्ने उनीहरूमाथि ठूलो अन्याय भएको छ।” उहाँले राज्यका प्रत्येक क्षेत्रमा ३३ प्रतिशत महिला सहभागिताको ग्यारेन्टी गर्ने कुरा संसदले नै परित गरिसकेको अवस्थामा संविधानसभाका उम्मेदवारहरूको सूचीमा पनि त्यसको इमान्दारितापूर्वक कार्यान्वयन हुनुपर्नेमा जोड दिनुभयो। यस्ता गोष्ठीहरूबाट संविधान निर्माणमा समानुपातिक महिला प्रतिनिधित्व तथा महिला सशक्तिकरणमा बल पुग्ने विश्वास व्यक्त गर्दै उहाँले दलित, जनजाति, मधेशी, कर्णाली अंचल लगायत पिछडिएका क्षेत्रको संलग्नतामा नयाँ संविधान निर्माणमा हुनैपर्नेमा जोड दिनुभयो। उहाँले यस गोष्ठीमा भएका छलफलबाट निस्केका निष्कर्षहरूप्रति संसद, राजनीतिक दल र सरकारको ध्यानाकर्षण गराउनमा आफू सक्रियतापूर्वक लाग्ने विश्वास पनि दिलाउनुभयो।

राजनीतिक दल, तिनका भातृ संगठन र स्थानीय तथा केन्द्रीय सरकारमा अर्थपूर्ण रूपमा महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले होटल हिमालय, कोपुन्डोलमा महिला लोकतान्त्रिक सञ्जाल परियोजनाले आफ्नो पहिलो औपचारिक कार्यक्रमको रूपमा उक्त गोष्ठी सम्पन्न गरेको हो।

अन्तरिम संसदका अधिकांश माननीय सदस्यहरूको उत्साहपूर्ण सहभागिता रहेको उक्त गोष्ठीमा अधिवक्ता सपना प्रधान मल्लले **‘नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ : महिला अधिकार र कार्यान्वयनका चुनौतीहरू’** शीर्षकको कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभएको थियो भने उक्त कार्यपत्रमाथि अधिवक्ताहरू शम्भु थापा, पूर्णमान शाक्य र अधिवक्ता/सह-प्राध्यापक गीता पाठक संग्रौलाले टिप्पणी गर्नुभएको थियो। महिला बालबालिका तथा समाजकल्याण राज्यमन्त्री उर्मिला अर्याल विशेष

महिला, दलित, जनजाति र मधेशी समुदायको प्रतिनिधित्व बढाउने, महिला अन्तर-पार्टी सञ्जालहरू विभिन्न विकास क्षेत्र, जिल्ला र निर्वाचन क्षेत्रहरूमा गठन, विस्तार र सुदृढ गर्न अनुकूल वातावरण सिर्जना गर्ने, महिला सञ्जाल र सशक्तिकरण नीति पार्टी तथा सरकारमा लागू गराउन पहल गर्ने जस्ता उद्देश्यहरू बोकेर यो परियोजना संचालन गरिएको जानकारी गराउनुभयो।

त्यसपछि अधिवक्ता सपना प्रधान मल्लले गोष्ठीका सहभागीहरू माझ आफ्नो कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभएको थियो। उहाँले आफ्नो कार्यपत्रलाई अन्तरिम संविधानमा भएका सकारात्मक व्यवस्थाहरू, यसमा रहेका कमी कमजोरीहरू र अन्तरिम संविधानको व्यवस्था कार्यान्वयनका लागि तत्कालै अवलम्बन गर्नुपर्ने उपायहरू गरी प्रमुख तीन उपशीर्षकहरूमा विभाजित गरेर पस्तुत

विचारगोष्ठीको उद्घाटन गर्दै सभामुख सुभाष नेम्वाङ

अतिथीको रूपमा सहभागी हुनुभएको उक्त गोष्ठी महिला लोकतान्त्रिक सञ्जाल निर्माण तथा महिला सशक्तिकरणको क्षेत्रमा क्रियाशील तीनवटा गैससहरू : पुनर्जागरण समाज नेपाल बालकोट-भक्तपुर, जागरण नेपाल अनामनगर-काठमाडौं र ग्रामीण महिला विकास केन्द्र चितवनको संयुक्त आयोजनामा सम्पन्न भएको थियो।

प्रारम्भमा गोष्ठीको सान्दर्भिकता बारे पुनर्जागरण समाज नेपालका अध्यक्ष बाई.बी. थापाले प्रकाश पार्नुभएको थियो। उहाँले संविधानले महिला सशक्तिकरणको सवालमा लिएका तथा लिनुपर्ने नीति र कार्यक्रमबारे बहस तथा पैरवी गर्ने, उपयुक्त जनमत निर्माण गरी संविधानसभाको गठनमा

गर्नुभएको थियो। राजनीति र सरकारमा अर्थपूर्ण सहभागितामा जोड दिँदै उहाँको कार्यपत्रले महिलाहरूलाई अवसरको समानता मात्र नभएर पहुँच र परिणाममा पनि सहभागिताका लागि स्पष्ट कानूनको आवश्यकतामा जोड दिएको छ। त्यसैगरी संविधान सभाको उम्मेदवारीमा ३३ प्रतिशत महिला उम्मेदवारी सहित समानुपातिक निर्वाचनका लागि तयार गरिने उम्मेदवारहरूको सूची पनि महिलाबाट शुरु गरी प्रत्येक तेश्रो पक्ति महिला हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने र त्यसरी समेटिने महिलाहरूमा दलित, आदिवासी, जनजाति, भौगोलिक विकटता, मधेशी, अपाङ्ग र अल्पसंख्यक धार्मिक समुदायको प्रतिनिधित्व हुनुपर्नेमा जोड दिँदै उक्त कार्यपत्रमा

छलफलमा व्यस्त विचारगोष्ठीका सहभागीहरू

संविधान सभामा राष्ट्रिय जीवनका महत्वपूर्ण व्यक्तिहरू मध्ये सहमतिका आधारमा १६ जना सदस्य पठाउँदा पनि महिलाको समानुपातिक सहभागिताको सुनिश्चितता हुनुपर्नेमा जोड दिइएको छ ।

त्यसपछि शुरु भएको उक्त कार्यपत्रमाथिको टिप्पणीको क्रममा पहिलो टिप्पणीकार हुनुहुन्थ्यो नेपाल वार एसोसिएसनका अध्यक्ष अधिवक्ता शम्भु थापा । उहाँले महिलाको प्रतिनिधित्व संविधानले नै सुनिश्चित गरे पनि वर्तमान अन्तरिम संसदमा कुनै राजनीतिक दलले एकजना पनि महिला नियुक्त नगरेकोमा आपत्ति प्रकट गर्दै संविधान सभामा नयाँ अनुहारहरू नआउने हो भने फेरि पनि उस्तै संविधान बन्नसक्ने चिन्ता व्यक्त गर्नुभयो । सात राजनीतिक दलमा अहमता भएकोले नै मधेशको सवाललाई अन्तरिम संविधानमा समेट्ने कुरामा गंभीर नभएको र त्यसैको परिणामस्वरूप अहिले मधेशको आन्दोलनले उग्र रूप लिएको दावी उहाँले गर्नुभयो । संसदवादी सात राजनीतिक दल र माओवादीबीच संसद र विधायिका मध्ये कुन शब्द प्रयोग गर्ने भन्ने जस्ता साना सवालमा समेत घर्षण देखिएको बताउँदै भारतमा हालसम्म ३३ प्रतिशत महिला प्रतिनिधित्व हुन नसकेको सन्दर्भबाट शिक्षा लिई महिला सशक्तिकरणका कार्यक्रमहरू पनि संगसंगै लानुपर्नेमा उहाँले जोड दिनुभयो ।

त्यसपछिका अर्का टिप्पणीकार त्रिभुवन विश्वविद्यालयका सह-प्राध्यापक एवं अधिवक्ता पूर्णमान शाक्यले राजनीतिक दलहरूको अहिलेसम्मको मानसिकता हेर्दा समानुपातिक प्रतिनिधित्वका लागि उम्मेदवारी दिँदा पनि षड्यन्त्र हुनसक्ने आशंका गर्दै भन्नुभयो “विभिन्न दलका नेताहरूबीच भित्री सांठगांठ भई कमजोर उम्मेदवार दिएर एउटाले अर्कोलाई सघाउने खेल हुनसक्छ । हार्ने ठाउँमा महिलालाई उम्मेदवारी दिएर कोटा पुऱ्याउने मानसिकताबाट दलहरू मुक्त हुनुपर्छ ।”

हाल ३३ प्रतिशत महिला उम्मेदवार दिएर बाँकी ६६ प्रतिशत विभिन्न जनजाति, दलित आदिलाई बाँड्दा त्यहाँ पनि महिलाको प्रतिनिधित्वको ग्यारेन्टी हुनुपर्नेमा उहाँले जोड दिनुभयो । उक्त गोष्ठीका अर्का टिप्पणीकर्तामा सह-प्राध्यापक एवं अधिवक्ता गीता पाठक

संग्रौला हुनुहुन्थ्यो । उहाँले परिणाम सुनिश्चित नहुने सहभागितालाई वास्तविक सहभागिता भन्न नसकिने बताउँदै ‘राजनैतिक’ शब्दले दल र त्यसका नेताहरूमा नैतिकताको पक्षलाई पनि जोड दिएकोतर्फ सहभागीहरूको ध्यानाकर्षण गराउनुभयो । नेताहरूले पहिले नै एउटा धारणा बनाइसकेर छलफलमा बस्नुको औचित्य नभएको बताउँदै उहाँले भन्नुभयो “कचौरा बनाउने मानसिकताले करुवा बन्न सक्दैन ।”

होटल हिमालय कुपण्डोलमा आयोजित विचार गोष्ठीको एक झलक

उहाँले चीनको संविधानमा महिला हक र लैङ्गिक न्यायको अलग व्यवस्था गरिएको सन्दर्भबाट पनि सिक्न सकिनेमा जोड दिनुभयो ।

यसप्रकार प्रमुख टिप्पणीकर्ताहरूको विचार प्रस्तुत भइसकेपछि, सबै सहभागीबीच थप छलफलका लागि फ्लोर खुल्ला गरिएको थियो । यसरी छलफलमा भाग लिनेहरूमा अखिल नेपाल महिला संघकी केन्द्रीय सदस्य सनम छेजुड लामा, मानव

अधिकार एलाइन्सका शुरेश गौतम, जनमोर्चा नेपालका केन्द्रीय कोषाध्यक्ष सरिता महर्जन, राष्ट्रिय दलित नै.स.स. महासंघका सल्लाहकार वसन्त कुमार विश्वकर्मा, जनमोर्चा नेपालका सांसद असफी सदा र नेकपा एमाले केन्द्रीय कमिटी सदस्य राधा ज्ञवाली हुनुहुन्थ्यो ।

उहाँहरूले पनि लैङ्गिक समावेशीकरण तथा महिला सशक्तिकरणका विविध पक्षहरूमा आफ्ना सुझावहरू राखिसकेपछि, महिला बालबालिका तथा समाजकल्याण राज्यमन्त्री उर्मिला अर्यालले सहभागी सबैको विचारलाई समेटेर समापन मन्तव्य दिनुभएको थियो । आफ्नो मन्तव्यको क्रममा उहाँले गत प्रतिनिधि सभाको निर्वाचनमा सबै पुरुष उम्मेदवारहरूलाई हराएर आफू विजयी भएको उदाहरण अघि सार्दै महिलालाई कमजोर भन्न नमिल्ने दावी गर्नुभयो । उहाँले ३३ प्रतिशत आरक्षणले मात्र महिला सशक्तिकरणको प्रयास सफल नहुने बताउँदै महिलाहरूले आफूलाई भूगोलमा नै स्थापित नगरेसम्म क्षेत्रगत हिसाबले र राष्ट्रिय तहमा समेत नेतृत्व विकास हुने मौका पनि कम हुनेतर्फ सजग रहनुपर्ने कुरा औल्याउनुभयो । उहाँले पार्टीको कमजोर स्थिति भएको ठाउँमा महिला उम्मेदवार

बनाउने मानसिकतामा परिवर्तनको आवश्यकतामा पनि जोड दिनुभयो । सरकारको राष्ट्रिय बजेट निर्माण गरिँदा लैङ्गिक सम्बेदनशीलताको पक्ष पनि प्रतिबिम्बित हुनुपर्ने र विभिन्न मन्त्रालयमा ‘जेन्डर फोकल पर्सन’ को व्यवस्था हुनुपर्नेमा जोड दिँदै उहाँले यस्ता गोष्ठीहरूबाट प्राप्त सुझावहरू कार्यान्वयन गर्नको लागि आफूले संसद र सरकारलाई निरन्तर भक्कभ्याइरहने विश्वास सहभागीहरूलाई दिलाउनुभयो ।

युरोपमा चौधौं देखि सोह्रौं सताब्दीसम्म चलेको पुनर्जागरण (Renaissance) कालमा हरेक क्षेत्रमा नयाँ चेतनाको विकास भयो, नयाँ अनुसन्धानहरू भए र ज्ञान आर्जनका नयाँ वैज्ञानिक तरिकाहरू अपनाइए। पुरानो संकीर्णतालाई त्यागेर हरेक क्षेत्रमा नयाँ नयाँ खोजहरू गर्ने क्रममा सामाजिक, सांस्कृतिक तथा बौद्धिक क्षेत्रमा ठूलो प्रगति भयो। यसले आफ्नै इतिहास र परिवेशबाट सबैभन्दा बढी सिक्न र मुलुकलाई अघि बढाउन सकिन्छ भन्ने भावनाको विकास मानिसहरूमा गरायो। युरोपको पुनर्जागरण कालबाट नै मध्ययुगीन संकीर्णताको अन्त र आधुनिक युगको आगमन भएको थियो।

पुनर्जागरण समाज नेपालको संक्षिप्त परिचय

गौतम बुद्धको जन्मभूमिको रूपमा यो मुलुकले प्राप्त गरेको अन्तर्राष्ट्रिय छविलाई नियाल्दा नेपालीहरू गरीब र पछिछोटे भएर बस्नुपर्ने कारण छँदैछैन। त्यसैले हाम्रो अभियान यो मुलुकलाई समृद्धताको उचाइतर्फ डोच्याउने हो। अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा तय गरिएको सहश्राब्दी

क्षमताको पनि संगसंगै विकास गर्दै लगी दीर्घो विकासका लागि उनीहरूमा आत्मविश्वास जगाउने ध्येय पुनर्जागरण समाज नेपालको रहेको छ। बुंदागत रूपमा भन्दा यस संस्थाका प्रमुख उद्देश्यहरूमा (क) उपेक्षित, उत्पीडित वर्ग, क्षेत्र र महिलाहरूको

हाम्रो पूर्वीय संस्कृति र इतिहासमा पनि त्यसरी सिक्ने कुराहरू प्रशस्तै रहेका छन्। विशेषगरी, नेपालको सन्दर्भमा भन्दा प्राग ऐतिहासिक कालमा काठमाडौं उपत्यकामा पहिलो मानव बस्ती बसाउने शांखु वज्रयोगिनी माताका सन्तानहरूबाट शुरु भएको नेपालको इतिहासले मानदेव, गौतम बुद्ध, पृथ्वीनारायण शाह, भीमसेन थापा जस्ता अनेकौं सपुतहरूलाई जन्माएको छ। १०४ वर्षे राणा काल र ३० वर्षे पंचायत कालमा निरंकुश हुकुमी शासन लादिएका कारण त्यस्ता अनुकरणीय इतिहास निर्माताहरूलाई जन्माउन सकिएन। तर २०४६ को जनआन्दोलनद्वारा बहुदलीय व्यवस्थाको पुनर्स्थापना पछि गैरसरकारी संस्थाहरू र नागरिक समाजको पहल र प्रयत्नमा मुलुकलाई पुनर्जागृत गर्ने महत्वपूर्ण अभियान शुरु भएको थियो। त्यही अभियानको एउटा सशक्त बाहक हो **पुनर्जागरण समाज नेपाल**, जसले बहुचर्चित दोस्रो जनआन्दोलन २०६२/६३ को मर्म र भवनालाई पनि शिरोपर गरेर अघि बढिरहेको छ।

टेबल १ : पुनर्जागरण समाज नेपालको कार्य समिति (३ जनवरी २००५ देखि)

क्र.सं.	नाम	पद	विशेषज्ञताको क्षेत्र
१	वाई. बी. थापा	अध्यक्ष	कृषि, सामुदायिक विकास, अनुसन्धान र अर्थशास्त्र
२	डा. विजय कुमार सिंह	उपाध्यक्ष	सामुदायिक बन्, गैरकाष्ठ बन् पैदावार र नवीरकणीय उर्जा
३	मदनबहादुर थापा	सचिव	सामुदायिक विकास र वित्तीय व्यवस्थापन
४	डा. पुरुषोत्तम श्रेष्ठ	कोषाध्यक्ष	जलश्रोत, उर्जा र भौतिक पूर्वाधार निर्माण
५	उर्मिला अर्याल	सदस्य	आर्थिक विकास, लैङ्गिक, शिक्षा, दृन्द्र व्यवस्थापन र मानव अधिकार
६	डा. टी. एन. श्रेष्ठ	सदस्य	ग्रामीण लघु उद्यम र कृषि
७	पूर्ण बहादुर चेम्जोङ	सदस्य	जीवीकोपार्जन, संस्थागत विकास र सहभागितमूलक प्रणाली

नेपालको अथाह प्राकृतिक स्रोतहरू, यहाका कर्मवीर नागरिकहरू, अनि विश्वकै सर्वोच्च शिखर सगरमाथा र विश्व शान्तिका अग्रदूत

विकास लक्ष्य र नेपाल सरकारको गरीबी निवारण रणनीतिले पनि हामी सबैलाई त्यही दिशामा अघि बढ्न प्रेरित गरिरहेको छ।

यसै परिप्रेक्ष्यमा विकासका बहुआयामिक विधाहरूमा ज्ञान र सीपले खारिएका विज्ञहरूको एउटा टिम २०५१ सालमा **पुनर्जागरण समाज नेपाल**को नामबाट विधिवत रूपमा अगाडि आएको छ, राष्ट्र निर्माणमा समर्पित एउटा गैससको रूपमा।

देशका सबै मानिसले न्याय, शान्ति, समानता र समृद्धिका अवसरहरू प्राप्त गरुन् भन्ने प्रष्ट दृष्टिकोण सहित स्थापना भएको यस संस्थाको प्रमुख लक्ष्य दुर्गम र विपन्न समुदायका महिला, साना किसानहरू र दलित, उत्पीडित समुदायका मानिसहरूमा उद्यमशीलताको विकास गराउनु हो। त्यसका लागि उनीहरूमा अन्तरनिहित उत्पादनशील र संगठनात्मक

मूलप्रवाहीकरण (ख) स्थानीय स्रोत साधनको परिचालन गरी सामाजिक आर्थिक पूर्वाधारहरूको विकास मार्फत गरीबी न्यूनीकरण गर्ने, (ग) स्थानीय स्तरका सामुदायिक संस्थाहरूको निर्माण, सहकार्य र परिचालन तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने, (घ) विकास परियोजनाहरूका मोडेल र अवधारणाहरूको मूल्याङ्कन र अध्ययन

गर्ने रहेका छन्। यस संस्थाले आय आर्जन कार्यक्रम र लघु उद्यम संचालन, शिक्षा, स्वास्थ्य, मानव अधिकार, पूर्वाधार विकास, वातावरण र स्वशासन जस्ता प्रमुख ७ वटा विधाहरूमा आफूलाई केन्द्रित गर्दै आएको छ।

उपरोक्त उद्देश्यहरू बोकेको **पुनर्जागरण समाज नेपाल** ले आफ्नो १२ वर्षे यात्राको दौरानमा देशका ९ वटा जिल्लाहरूका ६१ वटा दुर्गम गाविसहरूका महिला, बालबालिका, दलित र दृन्द्र प्रभावित समुदायबाट गरी ६५ हजार भन्दा बढी मानिसहरू प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित हुने गरी आफ्नो उद्देश्य अनुरूपका कार्यक्रमहरू संचालन गरिसकेको छ। अझ अगाडि बढेर संस्थाले यस वर्ष देखि देशका ५० जिल्लाहरूमा 'महिला लोकतान्त्रिक सञ्जाल परियोजना' शुरु गरिसकेको छ र आफ्नो भौगोलिक कार्यक्षेत्रको दायरालाई भण्डै देशब्यापी बनाउन सफलता पनि प्राप्त गरेको छ।

समावेशीकरण पृष्ठ

समावेशीकरण भनेको के हो ?

मानव विकासका लागि न्यायपूर्ण समाज र समान अधिकारको आवश्यकता अपरिहार्य कुरा हो। यस्तो नभएकै कारण विश्वमा मानिसहरु आफूप्रति वर्गीय, जातीय, लैङ्गिक, धार्मिक/सांस्कृतिक र राजनीतिक रूपमा भएका अन्यायहरु विरुद्ध संघर्ष गरिरहेका हुन्छन्। यस्ता खाले संघर्षहरु घर परिवार, समाज, राष्ट्र र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रसम्म चर्किहेको हुन्छ। यसो हुनु पछाडिको प्रमुख कारण शासन सत्तामा पहुँच रहेको वर्गको संघैको थिचोमिचो र त्यसप्रतिको निरन्तरको प्रतिरोध नै हो। कुनै पनि देशमा द्वन्द्व चर्क्यै जानु, विकास निर्माणका कार्यक्रमहरु सफल नहुनु र सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट लागू भएका परियोजनाहरुको पनि प्रभावकारिता नदेखिनुको मुख्य कारण समावेशीकरणको अभाव नै हो। त्यसैले दुई चार जना दलित, उपेक्षितलाई कसैको दया मायाले कुनै राम्रो पदमा पुऱ्याइदिँदा समाजिक विभेद र त्यसका कारण सिर्जित द्वन्द्वको अन्त्य भयो भन्न मिल्दैन। उनीहरुको समावेशीकरण भएको ठान्नु पनि हुँदैन। वास्तविक अर्थमा समावेशीकरण भनेको विभिन्न जात, जाति, क्षेत्र तथा लैङ्गिक आधारमा कुनै पनि खालको विभेद नगरी समान अवसर र अधिकारको नीति अवलम्बन गर्दै विकास निर्माण र राज्य संचालनमा केन्द्र देखि स्थानीय तहसम्म सबैको समान पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु नै हो।

सामाजिक समावेशीकरण किन ?

१. समाजमा रहेको आर्थिक सामाजिक र जातीय विभेदको अन्त्य गर्न।
२. विकास देश र जनताको लागि हो। तसर्थ जनताको व्यापक र सर्वोपरी सहभागिताबाट मात्र विकासले गति लिन सक्छ, भन्ने मान्यताको विकास गर्न।
३. समाजमा विद्यमान सबै किसिमका द्वन्द्वहरुको दीगो समाधान गर्न।
४. विभेदमूलक सामाजिक संरचनाले निम्त्याउने खराबीहरु कम गर्न।
५. राजनीतिक स्थिरताका लागि समावेशी प्रजातान्त्रिक नेतृत्व अनिवार्य भएकोले।
६. निर्णय प्रकृत्यामा सबैको समान पहुँच सुनिश्चित गर्न।
७. समाजमा जाती, लिङ्ग र धर्म भन्दा पनि सीपगत रूपमा आ-आफ्नो पेशामा रुची एवम् दक्षता अभिवृद्धि गर्न।

८. अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता अनुरूप सबैको समान अधिकार सुनिश्चित गर्दै शोषणरहित समाज सिर्जना गर्न।
९. सहभागीतामूलक निर्णय प्रकृत्याबाट मात्र दीगो विकास र व्यवस्थापन संभव हुने भएकोले।

सामाजिक समावेशीकरण कसरी गर्ने ?

१. सबै जाति, भाषी, क्षेत्र र लिङ्गका मानिसहरुको सहभागिता र पहुँच अभिवृद्धि गरेर।

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ मा समेटिएको समावेशीकरणको स्थिति

देशमा विद्यमान वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक समस्याहरुलाई समाधान गर्न राज्यको अग्रगामी पुनरसंरचना गर्ने संकल्प गर्दै, ...(प्रस्तावना)

राज्यले नागरिकहरुका बीच धर्म, वर्ण, जाति, लिङ्ग, उत्पत्ति, भाषा, बैचारिक आस्था वा ती मध्ये कुनैको आधारमा भेदभाव गर्नु छैन। तर महिला, दलित, आदीवासी, जनजाती, मधेशी वा किसान, मजदुर, वा आर्थिक, सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडीएको वर्ग वा बालक, वृद्ध तथा अपाङ्ग वा शारीरिक वा मानसिक रूपले अशक्त व्यक्तिको संरक्षण, शसक्तिकरण वा विकासका लागि कानूनद्वारा विशेष व्यवस्था गर्न रोक लगाएको मानिने छैन (धारा १३, समानताको हक)

आर्थिक, सामाजिक, वा शैक्षिक दृष्टिले पिछि परेका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी समुदाय, उत्पीडित वर्ग, गरीब किसान र मजदुरलाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा राज्यको संरचनामा सहभागी हुने हक हुनेछ (धारा २१, सामाजिक न्यायको हक)

वर्गीय, जातीय, भाषिक, लैङ्गिक, सांस्कृतिक, धार्मिक र क्षेत्रीय भेदभावको अन्त्य गर्दै महिला,

दलित, आदीवासी जनजाति, मधेशी, उत्पीडित, उपेक्षित र अल्पसंख्यक समुदाय, पिछडिएका क्षेत्र लगायत समस्याहरुलाई संवोधन गर्न राज्यको वर्तमान एकिकृत र एकात्मक ढाँचाको अन्त गरी राज्यको समावेशी, लोकतान्त्रिक र अग्रगामी पुनरसंरचना गर्ने (धारा ३३ घ, राज्यको दायित्व)

सबै किसिमको आर्थिक एवं सामाजिक असमानता हटाइ विभिन्न जात, जाती, धर्म, भाषा, वर्ण, समुदाय र सम्प्रदायका बीच सामन्जस्य स्थापना गरी न्याय र नैतिकतामा आधारित स्वस्थ सामाजिक जीवनको स्थापना गर्नु राज्यको सामाजिक उद्देश्य हुनेछ (धारा ३४-५, राज्यका निर्देशक सिद्धान्तहरु)

